

Bài 37

KHỞI NGHĨA NÔNG DÂN ĐẢNG NGOÀI VÀ PHONG TRÀO TÂY SƠN

(1 tiết)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

1. Về kiến thức

Giúp HS nắm được : Sự chuyển biến của xã hội Đại Việt. Bước sang thế kỉ XVIII, chế độ phong kiến Việt Nam dần bước vào giai đoạn khủng hoảng và suy yếu. Những biểu hiện của cuộc khủng hoảng, suy vong và phong trào nông dân khởi nghĩa, tiêu biểu là phong trào Tây Sơn với những cống hiến to lớn đã lần lượt tiêu diệt các chính quyền phong kiến phản động ở cả Đảng Ngoài và Đảng Trong, bước đầu thống nhất đất nước và vươn lên đảm đương sứ mạng chống ngoại xâm, bảo vệ nền độc lập dân tộc.

2. Về tư tưởng, tình cảm

Với lòng yêu nước tha thiết, ý chí độc lập tự chủ mãnh liệt, nhân dân ta bắt đầu từ cuộc đấu tranh đòi cơm áo, đòi cuộc sống, đã vươn lên làm chủ vận mệnh đất nước, bảo vệ nền độc lập dân tộc. Đây chính là những trang sử hào hùng nhất được viết bởi những người nông dân "áo vải, cò đèo", mãi mãi là niềm tự hào của các thế hệ người Việt Nam.

3. Về kĩ năng

Giúp HS bước đầu phân tích, đánh giá vai trò và vị trí của nhân dân lao động (mà chủ yếu là nông dân) trong các cuộc đấu tranh chống phong kiến phản động, thống nhất đất nước và bảo vệ nền độc lập dân tộc.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

Đến cuối những năm 30, đầu những năm 40 của thế kỉ XVIII, ở Đàng Ngoài đã bùng nổ hàng loạt các cuộc khởi nghĩa nông dân rộng lớn. Tuy cuối cùng đều bị thất bại, nhưng các cuộc khởi nghĩa này chính là bước chuẩn bị cho phong trào nông dân Tây Sơn. Ngay từ khi mới bùng nổ, phong trào Tây Sơn đã quy tụ được mọi nguồn sức mạnh trong nước, nhanh chóng phát triển vào Nam, tấn công ra Bắc, đánh thắng thù trong và giặc ngoài, bước đầu thống nhất đất nước, bảo vệ vững chắc nền độc lập dân tộc, thiết lập một triều đại phong kiến tiên bộ.

2. Về phương pháp

Bài học cung cấp cho HS một khối lượng kiến thức lớn nên khó có thể giới thiệu cặn kẽ các nội dung trong 1 tiết học. Vì thế, GV chỉ trình bày lướt qua các sự kiện, sau đó tập trung phân tích những đóng góp của phong trào Tây Sơn trong sự nghiệp đấu tranh chống thế lực phong kiến phản động, thống nhất đất nước, bảo vệ nền độc lập dân tộc và thiết lập một triều đại phong kiến có nhiều chính sách tiên bộ. Phương pháp sử dụng chủ yếu là miêu tả, phân tích, kết hợp với so sánh, đàm thoại.

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY – HỌC

GV cần chuẩn bị :

Bản đồ Việt Nam, lược đồ các chiến thắng Rạch Gầm – Xoài Mút, Ngọc Hồi – Đống Đa, một số tranh ảnh và tài liệu tham khảo khác. Đồng thời, hướng dẫn cho HS sưu tầm tranh, ảnh về cuộc khởi nghĩa Tây Sơn.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài học

Thế kỉ XVIII được các nhà sử học quan niệm như là thế kỉ của khởi nghĩa nông dân và chiến tranh nông dân ở Việt Nam. Để hiểu đúng được thời kì lịch sử

đặc biệt này, GV không thể không bắt đầu bằng việc phân tích mâu thuẫn giai cấp cơ bản trong lòng xã hội Việt Nam ở thế kỉ XVIII.

2. Tổ chức các hoạt động dạy và học

Mục 1. Khởi nghĩa nông dân ở Đàng Ngoài

Mở đầu mục 1, GV có thể nêu câu hỏi : Nguyên nhân bùng nổ phong trào nông dân Đàng Ngoài. Sau đó, GV phân tích :

– Cuộc khủng hoảng của chế độ phong kiến ở Đàng Ngoài bắt đầu từ những năm 30 của thế kỉ XVIII đã làm cho mâu thuẫn xã hội giữa nông dân với địa chủ phong kiến phát triển đến mức cực kì gay gắt. Đấy chính là nguyên nhân dẫn đến sự bùng nổ các cuộc khởi nghĩa nông dân, lôi cuốn hàng vạn người tham gia. (Có thể nêu bốn cuộc khởi nghĩa, tiêu biểu nhất là khởi nghĩa của Nguyễn Hữu Cầu, khởi nghĩa của Nguyễn Danh Phương, khởi nghĩa của Hoàng Công Chất và khởi nghĩa của Lê Duy Mật rồi nêu nhận xét về đặc điểm của phong trào nông dân Đàng Ngoài giữa thế kỉ XVIII).

– Mặc dù cuối cùng các cuộc khởi nghĩa đều bị thất bại, nhưng nó đã thể hiện sức mạnh vươn lên của nông dân Việt Nam trong cuộc đấu tranh chống áp bức bóc lột, giành quyền sống, đặt cơ sở cho phong trào nông dân Tây Sơn trở thành sức mạnh quật khởi của cả nước.

Mục 2. Phong trào Tây Sơn bùng nổ và quân Tây Sơn làm chủ toàn bộ Đàng Trong

GV cần làm cho HS nắm được diễn biến chính của phong trào Tây Sơn từ khi bùng nổ đến năm 1785.

– Anh em Tây Sơn chuẩn bị, xây dựng lực lượng ở Tây Sơn thượng đạo (An Khê, Gia Lai) rồi tiến xuống giải phóng Tây Sơn hạ đạo (Tây Sơn, Bình Định), nhanh chóng biến toàn bộ phủ Quy Nhơn thành căn cứ địa của phong trào.

– Từ căn cứ địa, quân Tây Sơn mở các cuộc tấn công vào Gia Định, tiêu diệt lực lượng cát cứ của chúa Nguyễn và vươn lên đánh bại cuộc chiến tranh xâm lược của 5 vạn quân Xiêm. Chiến thắng Rạch Gầm-Xoài Mút không chỉ đập tan tham vọng của vua Xiêm đối với phần lãnh thổ cực Nam của nước ta, mà còn đưa phong trào Tây Sơn phát triển lên một trình độ mới.

Mục 3. Tiến quân ra Đàng Ngoài, lập lại nền thống nhất đất nước và kháng chiến chống quân Thanh thắng lợi

– Sự kiện Nguyễn Huệ dẫn đầu đoàn quân Tây Sơn tiến ra Đàng Ngoài, phá bỏ ranh giới sông Gianh, lật đổ chế độ chúa Trịnh (năm 1786) và sau đó

là vua Lê (năm 1788), được coi là những "cột mốc" lịch sử đánh dấu sự nghiệp thống nhất đất nước của phong trào Tây Sơn. Đây là lần đầu tiên sự thống nhất được thực hiện trên một phạm vi rộng lớn, tương đương với lãnh thổ Việt Nam hiện nay. Tuy nhiên, cũng cần phải khẳng định sự nghiệp thống nhất đất nước của phong trào Tây Sơn mới chỉ là bước đầu và còn một số mặt hạn chế (cả chủ quan lẫn khách quan).

– Trong bước đường cùng, bè lũ phong kiến phản động mất quyền thống trị đã phản bội lại dân tộc, rước quân xâm lược về giày xéo đất nước. Suốt trong lịch sử lâu dài của mình, chưa bao giờ dân tộc ta phải đồng thời đối phó với nhiều loại kẻ thù trong một tình thế vô cùng gay go, phức tạp như hồi cuối thế kỉ XVIII. Trước sự mất còn của dân tộc, phong trào nông dân Tây Sơn đã vươn lên làm nhiệm vụ dân tộc một cách xuất sắc và triệt để. Cuộc kháng chiến chống quân xâm lược Mãn Thanh với chiến thắng Ngọc Hồi – Đống Đa đã đi vào lịch sử như một trong những chiến công hiển hách nhất của dân tộc Việt Nam ta.

– Vương triều Tây Sơn là sản phẩm trực tiếp của phong trào nông dân Tây Sơn, đã thi hành hàng loạt chính sách cải cách tiến bộ, bảo vệ và phát huy những thành quả của phong trào Tây Sơn vừa giành lại được. Tiếc rằng sau khi Quang Trung đột ngột qua đời thì nhiều chính sách cải cách tiến bộ này không còn được thực thi nữa. Triều Tây Sơn bị suy bại nhanh chóng.

Như vậy, có thể thấy rằng :

Do mâu thuẫn giai cấp giữa nông dân và địa chủ phong kiến phát triển đến mức vô cùng gay gắt đã làm bùng nổ các phong trào đấu tranh của nông dân ở khắp Đàng Ngoài, Đàng Trong. Cuối cùng các phong trào đấu tranh này đã kết tinh lại trong phong trào nông dân Tây Sơn, đánh dấu một bước tiến huy hoàng của lịch sử Việt Nam.

3. Sơ kết bài

Kết thúc bài học, GV củng cố những kiến thức cơ bản của bài học cho HS nắm chắc và hướng dẫn HS trả lời câu hỏi cuối bài.

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Lời dụ tướng sĩ của vua Quang Trung trên đường tiến quân ra Thăng Long tiêu diệt quân xâm lược Mãn Thanh thể hiện lòng tự hào, tinh thần tự cường của dân tộc Việt Nam ta ở cuối thế kỉ XVIII :

*"Đánh cho để dài tóc,
Đánh cho để đen răng,
Đánh cho nó chích luân bất phản,
Đánh cho nó phiến giáp bất hoàn.
Đánh cho sử tri Nam quốc anh hùng chi hữu chủ".*

Hai câu đầu nói lên quyết tâm đánh giặc để bảo vệ độc lập dân tộc, giữ gìn nền văn hoá và những phong tục tập quán lâu đời của nhân dân. Hai câu giữa nói lên quyết tâm đánh tiêu diệt khiến cho quân giặc mảnh giáp không còn, không một chiếc xe nào trở về. Câu cuối nghĩa là đánh cho chúng biết rằng nước Nam anh hùng là có chủ.

(Theo *Lịch sử Việt Nam*, T.I
NXB Khoa học xã hội, H., 1971, tr. 353)